

KOŁO NAUKOWE MŁODYCH GEOGRAFÓW
„GEOHOLICY”
UNIwersytet Łódzki

DZIEDZICTWO KULTUROWE - OCHRONA I ADAPTACJA JAKO SZANSA NA ROZWÓJ

pod redakcją
Wojciecha Tołoczko

Łódź 2008

Dziedzictwo kulturowe - ochrona i adaptacja jako szansa na rozwój

Copyright by Koło Naukowe Młodych Geografów
GEOHOLICY
Uniwersytet Łódzki

Recenzent:

dr Arkadiusz Niewiadomski, UŁ Łódź

Publikacja sfinansowana przez:

Prorektora ds. Nauki Uniwersytetu Łódzkiego

Projekt okładki: **Tomasz Minkiewicz**

Fotografie na okładce: **Krzysztof Wroński i Wojciech Tołoczko**

Adjustacja i skład komputerowy: **Wojciech Tołoczko**

Wydawca: PIKTOR s.c.

Druk i oprawa: Piktór s.c., ul. Gdańska 149, 90-539 Łódź

fax. (42) 617 03 07, tel. (42) 659 71 78

<http://www.piktor.pl>

e-mail: wydawnictwo@piktor.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa	5
Adamiak Czesław – Twierdza Toruń we współczesnej przestrzeni miasta	7
Bużalek Tomasz – Tramwajowe linie muzealne w Polsce, jako przykład wykorzystania zabytków ruchomych	21
Czerniak Anna – Pamięć o II wojnie światowej i wykorzystanie jej do promocji miasta – szansą na szybszy rozwój Wielunia	33
Drzazga Katarzyna, Kołodziejczak Krzysztof – Kompleks poprzemysłowy Izraela K. Poznańskiego, jego ochrona i adaptacja. Przykład rewitalizacji implantacyjnej	41
Górny Janusz – Rewitalizacja i adaptacja wybranych elementów infrastruktury kolejowej w Polsce	51
Kolsut Bartłomiej – Borne Sulinowo – adaptacja i wykorzystanie terenów powojaskowych	69
Kowalska Katarzyna – Cmentarz Żydowski oraz działalność Gminy Żydowskiej w Łodzi jako przykład dziedzictwa kulturowego miasta	77
Kulupa Radosław – Rola środków unijnych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego, na przykładzie Szlaku Kościołów Drewnianych Puszczy Zielonka	85
Okupny Daniel – Szlak byłych miast tkackich wschodniej Wielkopolski jako dorobek dziedzictwa kulturowego i szansa na rozwój regionu	93
Pawlikowska Magdalena – Zamek Książ – tajemnice przeszłości szansą na ożywienie ruchu turystycznego	105
Wroński Krzysztof, Toloczko Wojciech – Nawodnienia w dolinie Neru – szansą na rozwój hodowli	115

Radosław Kulupa³²

Rola środków unijnych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego, na przykładzie Szlaku Kościołów Drewnianych Puszczy Zielonka

Wstęp

Celem opracowania jest zwrócenie uwagi na rolę środków unijnych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego na obszarze Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka. W tym przypadku przedmiotem projektu jest ochrona i właściwe zarządzanie dobrami kultury będącymi materialnym dorobkiem człowieka, jakim są kościoły drewniane. Jako metody pracy przyjęto analizę literatury oraz dokumentów programowych związanych z przedmiotem opracowania oraz wywiady bezpośrednie z władzami miasta i gminy Murowana Goślina.

Ogólna charakterystyka obszaru

Park Krajobrazowy "Puszcza Zielonka" leży na północny wschód od Poznania i obejmuje środkową część atrakcyjnego przyrodniczo, krajobrazowo, kulturalnie, i turystycznie terenu zwanego potocznie Puszcza Zielonką – w obszarze ograniczonym miejscowościami: Poznań, Murowana Goślina, Skoki, Kiszkowo, Pobiedziska. Został utworzony Zarządzeniem Wojewody Poznańskiego z 20 września 1993 r. na powierzchni 9.981 ha w celu zachowania, ochrony i odnowy największego i najbardziej zbliżonego do naturalnego kompleksu leśnego środkowej Wielkopolski, o dużych wartościach przyrodniczych, kulturowych, krajobrazowych i naukowo-dydaktycznych, położonego w bliskim sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej. W 2004 r. zgodnie z rozporządzeniem Wojewody Wielkopolskiego nr 39/2004 z dnia 29 marca

---

³² Studenckie Koło Naukowe Geografów im. Stanisława Pawłowskiego,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Dziegielowa 27, 61-680 Poznań

powierzchnia Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka została powiększona i obecnie obejmuje 12 tys. hektarów.

Fot. 1. Drewniany kościół w Łagiewnikach Kościelnych.

źródło: <http://fotoforum.gazeta.pl/photo/9/qi/tb/16dr/ikw1GGyzPrE0nTSirX.jpg>

Związek Międzygminny Puszcza Zielonka

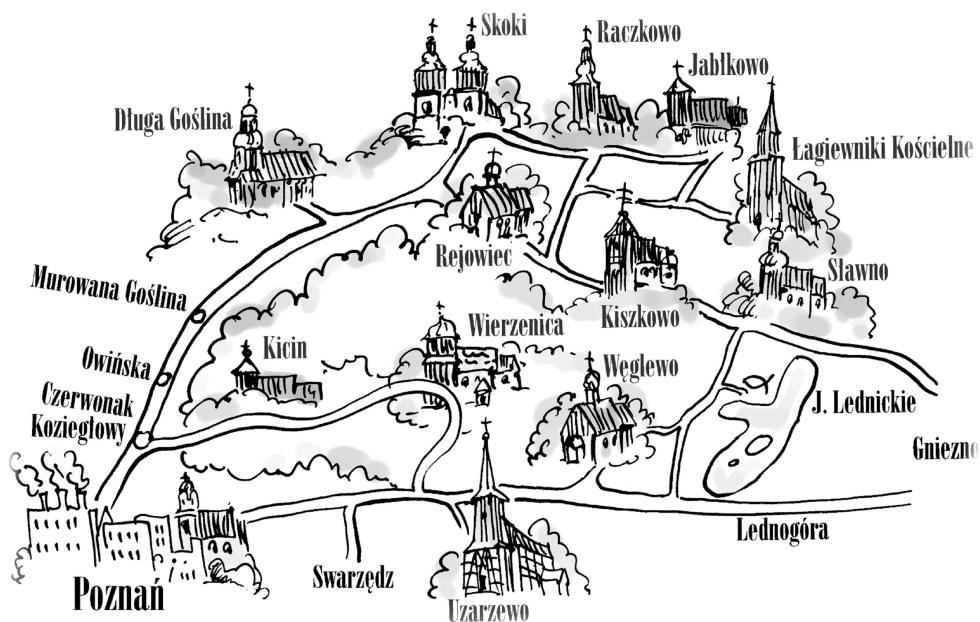
Po kilku latach od powstania parku stało się oczywiste, że bez czynnego udziału najważniejszych gospodarzy tego terenu czyli gmin: Czerwonak, Kiszkowo, Murowana Goślina, Pobiedziska, Swarzędz i Skoki nie ma perspektyw na prawdziwą i realną ochronę zasobów przyrodniczych Parku. W tym celu, z inicjatywy burmistrza Murowanej Gośliny – Tomasza Łęckiego, powołano w 2000 roku Związek Międzygminny „Puszcza Zielonka”. Do podstawowych zadań związku należy:

- ✓ rozbudowa i porządkowanie infrastruktury turystycznej,
- ✓ uregulowanie gospodarki ściekowej na terenie gmin Związku,
- ✓ ochrona przyrody.

Związek Międzygminny Puszcza Zielonka od początku swego istnienia aktywnie uczestniczy w staraniach o dofinansowanie swoich działań statutowych z różnych źródeł, między innymi z Funduszy UE. Omawiany w pracy szlak kościołów drewnianych nie jest pierwszym projektem ZMPZ który został zrealizowany na terenie jego gmin ze wsparciem finansowym UE. Wcześniejszy program „Renowacja i rozbudowa infrastruktury turystycznej na terenie Puszczy Zielonka i okolic wraz z wydaniem mapy, przewodnika i materiałów promocyjnych został dofinansowany z programu SAPARD.

Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka

1 września 2006 roku Związek Międzygminny „Puszcza Zielonka” podpisał z Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim umowę na realizację projektu „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka”. Projekt ten uzyskał dofinansowanie ze środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, dla działania w Priorytecie 1, Działanie 1.4. Rozwój turystyki i kultury (projekty infrastrukturalne i promocyjne z zakresu turystyki i kultury). Wartość projektu to 600.000 zł, wkład własny Związku wyniósł 298.200 zł, natomiast dofinansowanie ze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego to 301.800 zł.

Ryc. 1. Mapa poglądowa Szlaku.

źródło: <http://www.koscioly-drewniane.info/images/stories/mapa-SKD.jpg>

Fot. 2. Wnętrze kościoła w Kiskowie.

źródło: <http://fotoforum.gazeta.pl/photo/9/qi/tb/16dr/Kfbhq7eBz2xz8kOnSX.jpg>

Celem programu „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka” jest stworzenie odpowiednich warunków do możliwie jak najpełniejszego zapoznania się z dziedzictwem drewnianej architektury sakralnej na terenie gmin Związku. W zamyśle beneficjenta projektu, docenienie wartości duchowych i materialnych związanych z drewnianymi kościołami powinno przyczynić się do zwiększenia troski o zachowanie ich w historycznej postaci zarówno, jeżeli chodzi o bryłę kościoła, wnętrza, cmentarz przykościelny a także otaczający krajobraz.

Program ma zwrócić uwagę na jeszcze jedną zależność. Szlak kościołów drewnianych prowadzony jest wokół puszczy, która stanowi zaplecze naturalnego budulca, czyli drewna. Pokazuje więc jak bliskie było w dawnych czasach współistnienie człowieka ze środowiskiem naturalnym (lasem), jak bezpośredni był związek między kulturą a naturą. Programem zostały objęte kościoły drewniane znajdujące się w następujących miejscowościach:

- ✓ Kicin w gminie Czerwonak,
- ✓ Wierzenica i Uzarzewo (kościół szachulcowy) w gminie Swarzędz
- ✓ Węglewo w gminie Pobiedziska,
- ✓ Długa Goślina w gminie Murowana Goślina,

- ✓ Kiskowo, Łagiewniki i Sławno w gminie Kiskowo
- ✓ Skoki (kościół szachulcowy), Jabłkowo, Raczkowo i Rejowiec (dawny zbór kalwiński), w gminie Skoki.

Projekt „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka” został przygotowany pod kątem turystyki samochodowej – korzysta z istniejącej sieci dróg. Pętla obejmująca dziewięć z tych kościołów, przebiegająca wokół puszczy, liczy ok. 90 km. W przypadku wyjazdu z Poznania długość całej trasy wynosi około 110 km (uwzględniając dojazdy do kościołów w Kicinie i Wierzenicy). Z główną pętlą szlaku łączą się drogi dojazdowe doprowadzające do trzech pozostałych kościołów tak, że wszystkie drewniane świątynie na terenie gmin Związku objęte są programem. W ramach projektu wykonane zostały następujące prace:

- opracowanie merytoryczne przebiegu trasy,
- oznakowanie szlaku,
- ustawienie tablic informacyjnych przy obiektach,
- opracowanie i wydanie map wielkoformatowych,
- przygotowanie materiałów kartograficznych z prawami autorskimi,
- przygotowanie i wydanie przewodnika „Szlak Kościołów Drewnianych” oraz „Gdzie jeść, gdzie spać ....”,
- opracowanie merytoryczne i wydanie płyty muzycznej CD z muzyką sakralną,
- opracowanie merytoryczne i wydanie płyty DVD zawierającej multimedialną prezentację szlaku,
- opracowanie strony internetowej dot. „Szlaku Kościołów Drewnianych”,
- wykup powierzchni wystawienniczej i organizację stoiska na Targach „Tour Salon 2007”,
- spotkania promocyjne z mediami,
- organizację „dni otwartych” na szlaku kościołów drewnianych – objazd promocyjny Szlaku,
- warsztaty szkoleniowo-informacyjne dla zarządców obiektów sakralnych i służb ochrony zabytków, dla samorządów oraz dla organizacji turystycznych,
- wydanie materiałów i gadżetów promocyjnych.

Rola środków unijnych w realizacji projektu

Wiele podmiotów aplikuje o dofinansowanie swoich projektów z funduszy UE – jednak nie wszystkim zostaje przydzielone dofinansowanie. Dlaczego? Należy pamiętać o podstawowych czynnikach warunkujących możliwość skorzystania z unijnych dotacji:

- ✓ ograniczona pula środków finansowych
- ✓ dostępne środki zostają przydzielone najlepszym projektom

Tab. 1. Kryteria merytoryczno – techniczne.

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Komplementarność z innymi projektami (ZPORR, UE, inne)	1	4
II	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna	2	8
III	Wpływ projektu na tworzenie miejsc pracy, wzrost liczby turystów. Priorytetowo będą traktowane projekty dotyczące rozwoju turystyki	4	16
IV	Poprawność wskaźników	1	4
V	Wykonalność techniczna	1	4
VI	Priorytetowo są traktowane projekty zgodne z Narodowym Planem Rozwoju Kultury lub Narodową Strategią Rozwoju Turystyki	2	8
VII	Obiekty znajdujące się na liście dziedzictwa narodowego przystosowane do celów kultury i turystyki	1	4
VIII	Kompleksowość i wieloaspektowość projektów (np. we wszystkich aspektach rozwoju turystyki i kultury)	1	4
IX	Dotychczasowa aktywność projektodawcy w sferze turystyki i kultury	1	4
Maksymalna liczba punktów			56

źródło: opracowanie własne

Tab. 2. Tryb rozpatrywania wniosków.

Dokument	Proces	Podmiot
Wniosek	Złożenie wniosku do Urzędu Marszałkowskiego	Beneficjent końcowy
Wniosek – karta weryfikacji formalnej	Weryfikacja kompletności i poprawności formalnej	Jednostka ds. Wyboru projektów w Urzędzie Marszałkowskim
Wniosek – karta oceny merytorycznej i technicznej	Ocena merytoryczna i techniczna, rekomendowanie wniosku RKS	Panel ekspertów
Wniosek	Rekomendacja wyboru projektu zarządowi województwa	Regionalny Komitet Sterujący
Wniosek i decyzja	Zatwierdzenie wniosku i przekazanie decyzji wojewodzie	Zarząd województwa
Umowa o przyznanie dofinansowania	Zawarcie umowy z beneficjentem końcowym	Wojewoda

źródło: opracowanie własne

Oprócz kryteriów formalnych (kompletność wniosku i załączników, zgodność z celami działania określonymi w uzupełnieniu ZPORR, itd.) które warunkują starania beneficjenta końcowego projektu (ZMPZ), o dofinansowanie, ważną rolę pełnią kryteria merytoryczno-techniczne (tab. 1), na podstawie których dokonuje się oceny złożonych wniosków. Jeśli podmiot aplikujący o dotację spełni powyższe kryteria uzyskując przewagę punktową względem innych projektów biorących udział w postępowaniu oraz przejdzie przez tryb rozpatrywania wniosków (tab. 2) może cieszyć się z wymiernych korzyści które niesie za sobą zawarcie umowy o przyznanie dofinansowania.

Wnioski

W ochronie i adaptacji dziedzictwa kulturowego szczególnie istotną rolę poza kapitałem ludzkim oraz dorobkiem kultury odgrywają środki warunkujące realizację przygotowanych projektów. Należy podkreślić, że pozyskanie ich z UE wymaga spełnienia wielu kryteriów merytoryczno-formalnych wymagających znacznego nakładu czasu i pieniędzy, jednak pozwala na uzyskanie wielu korzyści płynących z tego rozwiązania.

Wśród nich należy wymienić takie jak:

- beneficjent partycypuje tylko w części kosztów projektu, reszta pochodzi z funduszy UE,
- preferowane są projekty kompleksowe, obejmujące swym zasięgiem np. obszar danego kompleksu leśnego, zbiór obiektów dziedzictwa kulturowego o wspólnej genezie; nie ograniczające się tylko do ochrony i adaptacji wybiórczej (punktowej). Zwracanie uwagi na korzyść dla danego regionu, a nie tylko dla wybranej jednostki terytorialnej,
- poprzez kompleksowy charakter wykorzystuje się niemalże wszystkie możliwe płaszczyzny rozwoju, co przyczynia się bezpośrednio do konkurencyjności regionu, zwiększenia ruchu turystycznego oraz zwiększenia liczby miejsc pracy związanej z obsługą tego ruchu,
- preferowanie wieloaspektowych i kompleksowych projektów niejako „zachęca” beneficjentów (gminy, powiaty, stowarzyszenia, fundacje), do integracji działań i współpracy, co owocuje wspólną wymianą doświadczeń i nawiązaniem współpracy nie tylko na poziomie projektów strukturalnych, np. w ten sposób Gmina Murowana Goślina wspólnie z Gminą Suchy Las zakupiła fotoradar, którego nie mogłaby nabyć i efektywnie wykorzystać sama,
- beneficjent końcowy jest zobowiązany do monitorowania i raportowania z realizacji projektu okresowo (co najmniej raz na kwartał), rocznie i na koniec realizacji projektu, przez co na bieżąco uzyskiwane są informacje o postępach w realizacji projektu, efektach jego realizacji a pośrednio gwarantuje to jego terminową realizację,
- możliwość pokrycia części kosztów projektu zachęca beneficjentów do ochrony i adaptacji obiektów lub ich zespołów, na które w innym przypadku nie znalazłoby pieniędzy w budżecie, co może w konsekwencji doprowadzić do ich dekapitalizacji bądź dewastacji.

Bibliografia

<http://fotoforum.gazeta.pl/>
<http://www.koscioly-drewniane.info/>
<http://www.murowana-goslina.pl/>
<http://www.puszcza-zielonka.pl/>